

University of Groningen

2008 Een wereldjaar voor de sociale zekerheid

Vonk, G.J.

Published in:
 Sociaal Maandblad Arbeid

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
 Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
 2008

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):
 Vonk, G. J. (2008). 2008 Een wereldjaar voor de sociale zekerheid. *Sociaal Maandblad Arbeid*.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

2008: een wereldjaar voor de sociale zekerheid

Enkele opmerkingen over mondiale socialezekerheidsontwikkelingen

G.J. Vonk¹

1. Inleiding

Omdat deze bijdrage in het teken staat van 'Deze maand' en deze maand in het teken van het nieuwe jaar, richt ik mijn blik op de socialezekerheidsagenda van 2008.

Over de nationale plannen valt niet veel te rapporteren. Donner overpeinst zijn zonden en rond Aboutaleb heerst stilte. Houden zo, zou ik zeggen. Onze sociale zekerheid kan een adempauze wel gebruiken. Daarentegen lijkt 2008 voor het mondiale forum een spannend socialezekerheidsjaar te worden. Een aantal ontwikkelingen komt samen. Het Comité voor economische, sociale en culturele rechten (CESCR) is bezig om ter uitwerking van het recht op sociale zekerheid ingevolge artikel 9 van het Internationaal Verdrag inzake economisch, sociale en culturele rechten (IVESCR) een zogenoemd *General Comment* te ontwikkelen. Naar verwachting zal dit document dit jaar worden vastgesteld. Gelijktijdig wordt bij de VN gesproken over een individueel klachtenprotocol voor de sociale grondrechten die in het IVESCR zijn opgenomen. Er tekent zich thans een meerderheid van landen af die dit initiatief wil steunen, zodat het protocol wellicht dit jaar al het levenslicht zal zien. Ook bij de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) is er beweging. De ILO oriënteert zich op de totstandkoming van een nieuwe generatie socialezekerheidsstandaarden die moeten leiden tot een wereldwijd sociaal vangnet. Met een beetje goede wil van alle partijen (vooral de werkgevers en de werknemers) zullen concrete initiatieven hiertoe in de zomer kunnen worden geagendeerd door de Raad van Beheer van de ILO.

In deze bijdrage sta ik stil bij de genoemde ontwikkelingen. Na een toelichting op de achtergronden van de internationale initiatieven (paragraaf 2) geef ik commentaar bij de nieuwe instrumenten die worden ontwikkeld (paragraaf 3). De bijdrage wordt afgesloten met een opiniërende beschouwing over de Nederlandse standpuntbepaling (paragraaf 4).

2. Enkele achtergronden

Een van de motieven van de internationale gemeenschap om de sociale zekerheid in de armen te sluiten is armoedebestrijding. De Wereldbank stelt de grens voor 'absolute armoede' op US \$ 1,- per persoon per dag. Volgens deze norm leven ongeveer 1,2 miljard mensen in absolute armoede, dit is een vijfde van de wereldbevolking. Deze mensen hebben zelfs niet de minimale middelen die nodig zijn voor hun fysieke welzijn, laat staan enige vorm van sociale zekerheid. De helft van de wereldbevolking heeft geen enkele vorm van sociale bescherming. Voor 80% van de

¹ Deze bijdrage vormt een bewerking van een deel van mijn Groninger oratie van 29 januari 2008 die is verschenen als *Recht op sociale zekerheid, van identiteitscrisis naar hernieuwd zelfbewustzijn*, Den Haag, 2008.

wereldbevolking is de sociale zekerheid ontoereikend. Het zijn gegevens met een hoog bosatlasgehalte.² Feit blijft dat als er iets van de millenniumdoelstelling om in 2015 de wereldarmoede gehalveerd te hebben³ terecht moet komen, aan de ontwikkeling van de sociale zekerheid in arme landen dringend wat gedaan moet worden.

De behoefte aan internationale socialezekerheidsnorming staat ook in verband met de mondialisering van de economie. Dergelijke normering voorkomt niet alleen dat de armste landen het kind van de rekening worden van dit proces, maar bevordert tevens dat landen die van dit proces profiteren, zoals China en in toenemende mate ook India, hun aandeel nemen in de sociale bescherming van hun bevolking. Wat deze tweede groep van landen betreft, geldt het level- playing-field-argument, dat reeds in 1919 werd verwoord in het ILO-handvest,⁴ nog onverkort.

De traditionele methode waarvan de internationale gemeenschap zich bedient om de sociale zekerheid te bevorderen, is het ontwikkelen van zogenaamde minimumstandaarden. Deze vormen het werkterrein van de ILO. In het kader van deze organisatie is een aantal conventies en aanbevelingen tot stand gekomen die minimeisen stellen ten aanzien van de hoogte van de uitkeringen en het percentage van de (beroeps)bevolking dat beschermd moet worden. Het belangrijkste instrument is ILO-conventie nr. 102, dat normen geeft voor de gehele sociale zekerheid, met uitsluiting van de bijstand. De bedoeling is dat arme landen geleidelijk de werkingssfeer van hun sociale zekerheid verbreden zodat zij bij deze conventie kunnen aanhaken.

De internationale gemeenschap heeft de afgelopen decennia aansluiting gezocht bij, of beter gezegd, doorverwezen naar deze ILO-filosofie.⁵ Het ontwikkelen van eigen normen en principes was niet nodig, aangezien de ILO de kolen al uit het vuur haalde.⁶ Maar deze benadering begint slijtageverschijnselen te vertonen. De ILO-conventies worden nauwelijks geratificeerd. Zelfs de breedste Conventie nr. 102 mag zich slechts verheugen op 43 ratificaties. Het gaat hierbij vrijwel alleen om de rijke landen. Een bewustmakingscampagne van het Internationale Arbeidsbureau ingezet in 2001 heeft, afgezien van Albanië en Polen, geen nieuwe ratificaties opgeleverd.

² De cijfers worden in veel internationale publicaties als mantra's opgevoerd, net zoals ik hier doe. Voor een beredeneerde onderbouwing, zie Michael Cichon and Krzysztof Hagemeyer, 'Changing the development policy paradigm: Investing in a social security floor for all', *International Social Security Review* 2007, 169-196, 172-175.

³ Zie over deze doelstellingen E.P. de Jong, Over armoede en civil society, bij een diamanten jubileum, *SMA* 2006, 3-4.

⁴ Zie de derde overweging van de preambule: "Whereas also the failure of any nation to adopt humane conditions of labour is an obstacle in the way of other nations which desire to improve the conditions in their own countries."

⁵ Vgl. Eibe Riedel 'The human right to social security, some challenges' in: *Social Security as a Human Right, Drafting a General Comment on Article 9 ICESCR*, Eibe Riedel (ed.), Berlin 2007, 16-28, 22.

⁶ Treffend voorbeeld is dat het CESCR tot dusver geen afzonderlijke rapportages verwacht over het recht op sociale zekerheid, maar uitsluitend nota wil nemen van de rapportages die door staten zijn opgesteld ten behoeve van het ILO-rapportagemechanisme. Zie de Revised guidelines regarding the form and contents of reports to be submitted by state parties under article 16 and 17 of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights: 17/06/91, E/C 12/1/1991/1, Annex 9. Met de totstandkoming van *General Comment* nr. 20 zal deze praktijk uiteraard tot een einde komen.

Het Westerse socialezekerheidsmodel uit de jaren vijftig, dat impliciet aan de Conventie nr. 102 ten grondslag ligt, is voor de arme landen geen wenkend perspectief. Het biedt geen oplossing voor de chronische armoede in die landen, voor de groeiende informele sector, voor de sociale gevolgen van de aids-problematiek, van mislukte oogsten en van natuurrampen.⁷ Voor deze problemen zijn andere remedies vereist dan die waar de ILO-conventies van uitgaan. Het gaat er niet om sociale verzekeringen als methode te verwerpen, maar deze landen zoeken voor de oplossing van hun problemen naar andere vormen van sociale bescherming: lokale bijstandsprogramma's, gezondheidszorginitiatieven, werkgelegenheidsprojecten, micro-kredieten en steun voor informele vormen van sociale zekerheid.

Mijns inziens is het deze combinatie van enerzijds dringende behoefte aan normering en anderzijds een falende ILO-strategie, van waaruit de hernieuwde socialezekerheidsinitiatieven primair verklaard kunnen worden.

3. Alternatieve normering

General Comment nr. 20

Het CESCR is het comité van mensenrechtenspecialisten dat waakt over de toepassing van het IVESCR. Om de vaak vaag geformuleerde sociale grondrechten van het verdrag handen en voeten te geven en op die wijze staten te helpen bij hun periodieke rapportageverplichtingen, pleegt het CESCR de inhoud van de verschillende grondrechten uit te werken in zogenaamde *General Comments*. Daar zijn er nu al 19 van verschenen, sommige over algemene onderwerpen, andere over specifieke grondrechten. Het recht op sociale zekerheid zoals geformuleerd in artikel 9 heeft tot voor kort nog geen aandacht gekregen maar vormt thans voorwerp van een nieuwe *General Comment*, nr. 20. Het uit 2006 daterende ontwerp van 15 pagina's is te raadplegen op internet.⁸

Het is een interessant en leesbaar document. Wat onmiddellijk opvalt is dat het een ruim socialezekerheidsbegrip hanteert. Onder de sociale zekerheid vallen niet alleen sociale verzekeringen, niet-contributieve stelsels en de bijstand, maar ook private voorzieningen en zelfs – bij afwezigheid van enige andere bescherming – informele sociale zekerheid, in de ontwerptekst aangeduid als vormen van *self help*.

Het document heeft universele gelding. Dat wil zeggen: het is op gelijke wijze van toepassing op rijke landen als op arme landen. Wel wordt extra aandacht besteed aan de wijze waarop de arme landen aan hun verplichtingen kunnen voldoen.

⁷ Voor een systematische en evenwichtige analyse zie R. Filali Meknassie, 'Extending social security in the developing countries: between universal entitlement and the selectiveness of international standards', *Comparative Labor Law & Policy Journal*, Vol. 27, 2006, 207-223.

⁸ <http://www.ohchr.org/english/bodies/cescr/discussion.htm>. Over de general comment is in 2007 een afzonderlijke publicatie verschenen met enkele zeer interessante bijdragen: *Social Security as a Human Right, Drafting a General Comment on Article 9 ICESCR*, Eibe Riedel (ed.), Berlin 2007.

In het ontwerp-*General Comment* wordt een poging gedaan de inhoud van het grondrecht te concretiseren. Wat hierbij opvalt is de volstrekt verschillende benadering ten opzichte van ILO-conventie nr. 102. Het recht is uitgewerkt met referentie naar *availability* (sociale zekerheid veronderstelt het bestaan van een stelsel, waaraan bepaalde eisen kunnen worden gesteld), *adequacy* (het stelsel moet een bepaalde mate van bescherming geven) en *accessibility* (dit laatste begrip is weer opgesplitst in feitelijke toegang tot het stelsel, de betaalbaarheid voor de betrokkenen en de samenleving in zijn totaliteit en het recht op informatie en participatie in de uitvoering). Verder wordt extra aandacht gevraagd voor de positie van beschermwaardige groepen, zoals mensen die werken in de informele sector, kinderen, ouderen, mensen met een handicap, minderheden en migrerende werknemers.

Ook de harde kern van het recht wordt geformuleerd. Dit gebeurt aan de hand van een aantal eisen. Alleen de eerste twee hiervan zijn materieel van aard:

“(a) To ensure access to the minimum essential level of social security that is essential for acquiring water and sanitation, foodstuffs, essential primary health care and basic shelter and housing, and the most basic forms of education.

(b) To ensure the right of access to social security systems on a non-discriminatory basis, especially for disadvantaged or marginalized groups.”

De volgende punten zijn meer procedureel van aard en moeten worden beschouwd als een uitwerking van de eis dat staten een nationale zekerheidsstrategie of actieplan moeten hebben waarover ze moeten rapporteren.

Wat betreft de juridische werking van het grondrecht wijs ik op de volgende passage:

“There is a strong presumption that retrogressive measures taken in relation to the right to social security are prohibited under the Covenant. If any deliberately retrogressive measures are taken, the State party has the burden of proving that they have been introduced after the most careful consideration of all alternatives and that they are duly justified by reference to the totality of the rights provided for in the Covenant in the context of the full use of the State party's maximum available resources”.

Op deze wijze schrijft de *General Comment* een motiveringsplicht voor bij maatregelen die het beschermingsniveau aantasten. Zomaar wat knippen en scheren mag niet.

Ten slotte worden eisen gesteld aan de wijze van naleving. Staten dienen onder meer een rechtsgang open te stellen waarin schendingen van het recht op sociale zekerheid onafhankelijk kunnen worden beoordeeld. Je vraagt je af hoe Nederland zou scoren ten opzichte van deze eis, nu de nationale rechter stelselmatig nalaat zich een inhoudelijk oordeel te vormen over de implicaties van het grondrecht der sociale zekerheid, omdat dit zich niet zou kwalificeren als een ieder verbindende bepaling in de zin van artikel 94 Gw.

Een individueel klachtenprotocol

De juridische betekenis van het recht op sociale zekerheid ex artikel 9 IVESCR zou aanzienlijk toenemen indien het IVESCR wordt verrijkt met een individuele

klachtenprocedure onder het IVESCR.⁹ Een initiatief voor een dergelijke procedure gaat terug naar de tweede helft van de jaren negentig.¹⁰ Deze moet het mogelijk maken dat burgers klachten over vermeende schendingen van de sociale grondrechten kunnen voorleggen aan een onafhankelijke VN-autoriteit. De erkenning van een internationaal, individueel klachtenrecht voor sociale grondrechten zou een novum zijn; traditioneel wordt het niet voor mogelijk gehouden. Het gaat bij deze grondrechten om de verdeling van publieke middelen en dat is niet een aangelegenheid van individuele rechten maar van democratisch gelegitimeerde, collectieve besluitvorming, zo is de gedachte. Sociale grondrechten creëren in die visie geen rechten voor individuen maar verplichtingen voor staten. Bovendien zijn deze rechten toch veel te vaag en onbepaald om in individuele gevallen toegepast te worden.

Maar grondrechtsspecialisten relativeren deze bezwaren al jaren. Het officiële standpunt van de internationale grondrechtengemeenschap is dat de klassieke en sociale grondrechten gelijkwaardig, ondeelbaar en bovendien onderling van elkaar afhankelijk zijn.¹¹ Bovendien zijn er steeds meer landen waar een individueel beroep op sociale grondrechten wél mogelijk blijkt te zijn. Zuid-Afrika spant hier de kroon, maar ook rechters in bijvoorbeeld Argentinië en India laten zich niet onbetuigd.¹²

Het argument van de democratische legitimiteit blijkt in de praktijk relatief te zijn. Rechters kunnen zich immers beperken tot het vaststellen van strijd met sociale grondrechten en de gevolgen daarvan overlaten aan de politiek gelegitimeerde organen. De mate van concreetheid van het recht blijkt voorts in hoge mate afhankelijk te zijn van de context waarbinnen de rechtsvraag zich afspeelt. Het hangt ervan af hoe manifest het grondrecht geschonden wordt. Sloppenwijken platbulldozeren zonder het bieden van enige compensatie, de graanschuren gesloten houden in tijden van hongersnood, het leveren van ernstig verontreinigd grondwater aan bewoners die geen geld hebben om schoon water te kopen: in dergelijke situaties zijn sociale grondrechten voldoende

⁹ United Nations, Human Rights Council, Draft Optional Protocol to the International Covenant on economic, social and cultural rights, prepared by the Chairperson-Rapporteur, Catarina de Albuquerque, A/HRC/7/WG.4/2, 23 April 2007.

¹⁰ Zie voor een beschrijving van de discussie en ontwikkelingen rondom het optionele protocol, W. Vandenhoe, 'Completing the UN complaint mechanisms for human rights violations step by step: towards a complaint procedure complementing the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights', *Netherlands Quarterly of Human Rights*, 2003-3 (21), 425-429; zie voorts over de implicaties voor de sociale zekerheid mijn bijdrage 'An individual complaints procedure for fundamental socio economic rights, some remarks from the perspective of the right to social security in the Netherlands' *Griffin's View*, 2007, 93-99.

¹¹ In 1993 nam *The World Conference on Human Rights* van de VN de *Vienna declaration and programme of action* A/CONF.157/23 aan. De vijfde paragraaf daarvan luidt: "5. All human rights are universal, indivisible and interdependent and interrelated. The international community must treat human rights globally in a fair and equal manner, on the same footing, and with the same emphasis."

¹² Zie Cf. Fons Coomans (ed.) *Justiciability of economic and social rights, experiences from domestic systems*, Maastricht Centre for Human Rights, Antwerpen-Oxford, 2006 en de daarin opgenomen bijdragen. Een interessant overzicht van voorbeelden van rechterlijke uitspraken waarin toepassing wordt gegeven aan sociale grondrechten is ook opgenomen in het United Nations, Economic and Social Council, *Elements for an optional protocol to the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*, Analytical paper by the Chairperson-Rapporteur, Catarina de Albuquerque, GE.05-16464 (E) 091206, 30 November 2005.

concreet gebleken om te kunnen worden toegepast.¹³ En hoewel sociale grondrechten in dergelijke situaties geen individuele aanspraken hoeven op te leveren, kan naar aanleiding van de klachten van enkele individuen door de rechter een plicht worden opgelegd aan de overheid om concrete maatregelen te nemen. Om bij de hierboven aangehaalde voorbeelden te blijven: de rechter kan gebieden huisvestingsprogramma's te ontwikkelen voor de allerarmsten, de deuren van de graanschuren te openen of tijdelijk plasticflessen drinkwater ter beschikking te stellen.

Dat ook het recht op sociale zekerheid zich leent voor rechterlijke toetsing in individuele gevallen, ook in de Nederlandse context, heb ik mijn vorige bijdrage voor 'Deze maand' reeds bepleit naar aanleiding van een uitspraak van de CRvB over het uitsluiten van kinderen van illegalen van noodbijstand op grond van de WWB.¹⁴

Niet valt uit te sluiten dat het facultatief protocol voor de individuele klachtenprocedure nog dit jaar door Algemene Vergadering van de VN wordt vastgesteld.

Alternatieve socialezekerheidsnormen voor de ILO

De grondrechtelijke benadering van de bevordering van de sociale zekerheid heeft allerlei voordelen boven de traditionele benadering van de ILO. Zij stelt niet staten en systemen centraal, maar de mensen die dragers zijn van rechten. Bijgevolg wordt niet louter voorgeschreven dat een bepaald percentage van de (beroeps)bevolking beschermd moet worden maar wordt de eis gesteld dat eenieder recht op sociale zekerheid moet hebben. Bovendien geldt dat het IVESCR wereldwijd is geratificeerd en een eigen rapportagesysteem kent dat ook aan niet-gouvernementele organisaties de mogelijkheid biedt om hun visie op de naleving te geven.

Er zit toekomstmuziek in de IVESCR-benadering. De ILO is zich hiervan bewust en beraadt zich thans op een nieuwe strategie ter vervanging van het propageren van ILO-conventie nr. 102 als dé weg om tot een uitbreiding van de sociale zekerheid te komen.¹⁵ De grondrechtelijke benadering blijkt daarbij aanstekelijk. Vanuit het besef dat sociale zekerheid een recht voor iedereen is, wordt intern gediscussieerd over de vraag of deze organisatie het idee van een wereldwijd sociaal vangnet moet adopteren, in het Engels: een *basic social floor*.¹⁶ Een dergelijk vangnet zou kunnen worden gestimuleerd door een conventie waarin regels worden gesteld ten aanzien van meest essentiële vormen van steun, bestaande uit:

¹³ Respectievelijk *The Government of South Africa v. Grootboom*, Constitutional Court of South Africa, 2000 ICHRL 72 (Zuid-Afrika); *People's Union for Civil Liberties (PUCL) v. Union of India and Others*, Supreme Court of India, Writ Petition [Civil] No. 196 of 2001 (India) en *Marchisio José Bautista y Otras - AMPARO*, Expediente No. 500004/36 (Argentinië).

¹⁴ Zie mijn bijdrage 'Ongewenste kinderen, opmerkingen naar aanleiding van CRvB 24 januari 2006', *Sociaal Maandblad Arbeid*, 2006, 131-134.

¹⁵ In de resolutie van de Internationale Arbeidsconferentie van 2001 werd nog opgeroepen om de campagne voor de uitbreiding van sociale zekerheid te baseren op de relevante socialezekerheidsconventies. Zie *Social Security, A new consensus*, International Labour Office, 2001, 5.

¹⁶ Zie hierover onder meer Michael Cichon and Krzysztof Hagemeyer, 'Changing the development policy paradigm: Investing in a social security floor for all', *International Social Security Review* 2007, 169-196.

- basisgezondheidszorg;
- gezinsbijslagen die kinderen in staat stellen om naar school te gaan;
- gerichte programma's voor werk en bijstand voor de allerarmsten;
- een basispensioenstelsel voor hen die niet langer kunnen werken.

De ILO heeft becijferd dat het sociaal vangnet de economisch minst ontwikkelde landen 2 tot 7% van het bruto nationaal produkt gaat kosten. Dat kan oplopen tot 20% van de overheidsuitgaven. Dat is veel als je arm bent. Donorgelden zouden de noodzakelijke verlichting moeten brengen. Op die wijze zou de sociale zekerheid daadwerkelijk een internationale dimensie krijgen.

Wellicht ook moet de ILO naast regels voor een wereldwijd sociaal vangnet een instrument ontwikkelen dat een brug slaat tussen het grondrecht en andere ILO-conventies. Een dergelijk instrument zou een uitwerking kunnen vormen van de kernprincipes van de sociale zekerheid. Het vastleggen daarvan heeft als voordeel dat er een inhoudelijk kader ontstaat voor de interpretatie van andere conventies, waardoor de dialoog tussen de ILO en de landen een minder technisch en meer beleidsmatig karakter kan krijgen. Bij de voorbereiding van de nieuwe strategie is ook deze optie op tafel gelegd.

Door dit soort nieuwe instrumenten actief te ontwikkelen zou de ILO het internationale initiatief weer naar zich toe kunnen trekken. Dat lijkt mij belangrijk. Uit de aard van de doelstellingen van de ILO vloeit voort dat bij deze organisatie het primaat van de internationale socialezekerheidsontwikkeling behoort liggen.

4. Standpuntbepaling in Nederland

Wat valt er te melden over het Nederlandse standpunt bij deze ontwikkelingen? Over het *general comment* hoeft Nederland geen officieel standpunt in te nemen. Dit wordt geheel ontwikkeld in de boezem van de onafhankelijk CESCR. Wat het facultatieve protocol bij het IVESCR betreft, is Nederland lange tijd zeer afhoudend geweest. Misschien niet openlijk zoals de Amerikaanse en Australische regeringen, maar dan toch in ieder geval stilletjes vanaf de zijlijn. Maar het lijkt erop dat deze regering haar terughoudend heeft laten varen. In maart 2007 organiseerde het ministerie van Buitenlandse Zaken al een vrije discussie tussen ambtenaren van verschillende departementen en vertegenwoordigers en belangenorganisaties over de voor- en nadelen van het individuele klachtenrecht. In november 2007 is door minister Verhagen de nieuwe Nederlandse mensenrechtenstrategie gepresenteerd waarin over het klachtenprotocol wordt gesteld dat Nederland nauw betrokken is bij de onderhandelingen en daaraan constructief meewerkt.¹⁷ Dit zou mede van belang zijn vanuit een oogpunt van effectiviteit en geloofwaardigheid buitenlands beleid. Ik weet niet precies hoe dit soort BuZataal moet worden geïnterpreteerd, maar ik mag toch aannemen dat, ook al gaat het kennelijk vooral om de façade der geloofwaardigheid, 'constructief meewerken' moet worden opgevat als actieve steun. Dat valt te prijzen.

¹⁷ *Naar een Menswaardig bestaan, een mensenrechtenstrategie voor het buitenlands beleid*, ministerie van Buitenlandse Zaken, 2007, 70.

Ook ten aanzien van de ILO meen ik dat er sprake is van een frisse wind in de standpuntbepaling. Nederland geeft op ambtelijk niveau samen met de Duitsers actieve steun aan de ontwikkeling van een nieuwe strategie die mogelijk kan leiden tot het agenderen van het wereldwijde sociale vangnet. Aldus lijkt het departement niet te willen blijven steken in gesteggel op de millimeter over de vraag of de Nederlandse hervormingen zich verdragen met bestaande ILO-standaarden, maar ook iets constructiefs te willen doen. Het is mijn indruk dat deze munt nog niet gevallen is bij de bonden. Zij zijn zo wantrouwig geworden ten aanzien van het gedrag van het ministerie van SZW dat alle ILO-bemoeienissen worden opgevat als een geniepige poging tot ondermijning van de gekoesterde ILO-conventie nr. 102. Ik zou de bonden willen meegeven om het een van het andere te onderscheiden. Wat de werkgevers betreft geldt dat zij hun traditionele weerstand tegen het aangaan van nieuwe verplichtingen zouden moeten laten varen. Het ILO-initiatief voor een wereldwijd sociaal vangnet vraagt om de steun van alle partijen. 2008 kan een wereldjaar worden voor de sociale zekerheid!